

ספר יונה – הצעה למהלכי הוראה: יונה פרק ד'

רוני מגידוב

תוספות והארות למורה	מהלך ההוראה המוצע												
<p>כזכור, הצעתנו בפרק א' היתה לא ללמד בניגוד למהלך הסיפור של יונה. המספר בחר לא לספר על סיבת בריחתו של יונה עד לפרק ד', ואנו שיתפנו עמו פעולה. עתה העת לחזור לחידה בלתי פתורה זו.</p>	<p style="text-align: center;">האם יכול היה ספר יונה להיחתם בפרק ג'?</p> <p>למעשה יכול היה ספר יונה להסתיים בסופו של פרק ג'. יונה ביצע את שליחותו, אנשי נינווה חזרו בתשובה ואלוהים ניחם (התחרט) על הרעה שחשב לעשות להם.</p> <p>אולם חידה שנפתחה בפרק א' טרם קיבלה מענה. מדוע ביקש יונה לברוח מהשליחות? החידה עוד מתחדדת בפרק ג' משום שהסתבר שיונה מילא את תפקידו כנביא בהצלחה רבה – הוא הזהיר את אנשי נינווה, התריע בפניהם על הצפוי להם, והם האמינו לו ושינו את התנהגותם. היש טוב מזה? להפתעתנו התגובה של יונה בפתיחת פרק ד' היא:</p> <p style="text-align: center;">וַיֵּרַע אֶל-יוֹנָה, רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ. וְעַתָּה סוֹף סוֹף יוֹנָה מְדַבֵּר. לֹא כְּמִי שִׁכְפְּאוּ שָׂד וְהוּא קוֹרָא קְרִיאָה בַּת חֲמֵשׁ מֵיָלִים עַל נִינוּוָה כִּי ה' הִכְנִיעוּ, אֲלֵא שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִים שֶׁל מִשְׁפָּטִים שְׁלָמִים, אֲרוּכִים. הִגַּעְנוּ אֶל פְּתוּרֵן הַחִידָה שֶׁל סֵפֶר יוֹנָה. סוֹף סוֹף יִגְלֶה פֶּרֶק ד' לְקוֹרָא הַסְּקֵרֵן מְדוּעַ בָּרַח יוֹנָה מִלִּפְנֵי ה'. אֲלֵם הַפְּתוּרֵן חִידָתִי לֹא פָּחוּת.</p>												
<p>גם כאן, כמו לאורך לימוד הספר כולו אנו ממליצים לא לוותר ולנוע עם התלמידים בין דפי התנ"ך, לפתוח את ספר שמות ולראות את הפסוקים.</p> <p>חשוב כאן להזכיר את המושג "שלוש עשרה מידות". מושג זה חותם גם את רשימת ה"מי יודע" שבפיוט המוכר המושר בסדר פסח. כדאי לדעת שיש שני סוגים של 13 מידות: 13 מידות שבהן התורה נדרשת ו 13 מידות רחמים. וראו בויקיפדיה.</p>	<p style="text-align: center;">למה ברח יונה מלפני ה'?</p> <p>זה מה שאומר הנביא: בַּיִתְפֹּלֵל אֶל-ה' וַיֹּאמֶר, אָנֹכִי ה' הֲלוֹא-זֶה דְבָרִי עַד-הַיּוֹתֵי עַל-אֲדָמָתִי--עַל-כֵּן קִדְּמָתִי, לְבָרַח תִּרְשָׁשָׁה: כִּי יַדְעָתִי, כִּי אֶתָּה אֵל-חַנּוּן וְרַחוּם, אֶרְךָ אַפִּים וְרַב-חֶסֶד, וְנָחֵם עַל-הַרְעָה. ג וְעַתָּה ה', קַח-נָא אֶת-נַפְשִׁי מִמֶּנִּי: כִּי טוֹב מוֹתִי, מִחֲיִי. גַּם עַתָּה לֵאחֲרַי שְׁיוֹנָה מְדַבֵּר, קֶשֶׁה לְהַבִּין אֶת טִיעוּנוֹ. מֵה רַע בְּכַךְ שֶׁאֱלֹהִים הוּא אֶל חַנּוּן וְרַחוּם אֲרֵךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד? לִמָּה יוֹנָה רוּצָה לְמוֹת בְּגַלְלָה זֶה? רְשִׁימַת הַתְּכוּנוֹת הַלְלוּ שֶׁל הָאֵל נִזְכְּרָה בְּשִׁמּוֹת לִייד בְּהַתְּגַלּוֹת ה' לְמִשָּׁה: וַיִּקְרָא, ה' ה', אֵל רַחוּם וְחַנּוּן--אֶרְךָ אַפִּים, וְרַב-חֶסֶד וְאֱמֶת. רְשִׁימַת תְּכוּנוֹתָיו שֶׁל אֱלֹהִים בְּשִׁמּוֹת לִייד 6 – 7 הֵם הַבְּסִיס לְשִׁלּוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִידוֹת הַרְחָמִים. אֲלֵם נִשִּׁים לֵב לְשִׁנֵּי הַרְשִׁימוֹת</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th style="background-color: #fce4d6;">בתורה</th> <th style="background-color: #fce4d6;">דברי יונה</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>רחום</td> <td>חנן</td> </tr> <tr> <td>חנן</td> <td>רחום</td> </tr> <tr> <td>אֶרְךָ אַפִּים</td> <td>אֶרְךָ אַפִּים</td> </tr> <tr> <td>---</td> <td>וְרַב-חֶסֶד</td> </tr> <tr> <td>---</td> <td>וְנָחֵם עַל-הַרְעָה</td> </tr> </tbody> </table> <p style="text-align: center;">במקום וְאֱמֶת יוֹנָה מְצִיין וְנָחֵם עַל-הַרְעָה. מֵה מִשְׁמַעוֹת הַהַבְּדֵל?</p>	בתורה	דברי יונה	רחום	חנן	חנן	רחום	אֶרְךָ אַפִּים	אֶרְךָ אַפִּים	---	וְרַב-חֶסֶד	---	וְנָחֵם עַל-הַרְעָה
בתורה	דברי יונה												
רחום	חנן												
חנן	רחום												
אֶרְךָ אַפִּים	אֶרְךָ אַפִּים												
---	וְרַב-חֶסֶד												
---	וְנָחֵם עַל-הַרְעָה												
<p>מהלך הלימוד מזמן עיסוק בהשוואה בחשיבותה ובנלמד ממנו הן במישור הגלוי והן במישור הסמוי. כדאי לא להחמיץ</p>													

<p>הזדמנות זו.</p>	<p>יונה לא רואה באל חנון ורחום, המעניק חסד וסבלנות כלפי חוטאים את דרך האמת בעולם. לא כך צריך, לדעתו, העולם להתנהל, זו אינה דרך צודקת.</p>
	<p>מה מפריע ליונה שאלוהים הוא רחום וחנון אך אפיים ורב חסד? להלן ציטוט מדברי פרופ' משה ציפור:</p> <p>"נראה שהסיבה שלא רצה יונה בשליחותו הייתה עקרונית: הוא הבין מראש, ששליחותו תביא לתשובתם של אנשי נינוה, ובעקבותיה הסליחה וביטול העונש. ונגד זה יונה מתקומם. לדעתו הסליחה נוגדת את יסודות הצדק. אדם חייב לשאת באחריות למעשיו ולשלם את המחיר המלא על פשעיו. תשובה ואפילו מעשי תיקון כוחם יפה רק מכאן ואילך, אבל אינם יכולים לבטל את העבר. אי אפשר להפוך את העשוי לבלתי עשוי. ולא רק שאין זה מן הצדק, אלא גם אין בזה מן התבונה. אם יודעים הכול, שאפשר לחטוא ולעשות כל מעשה תועבה, ותמיד פתוחה הדרך ברגע מסוים לעצור ולהתחיל דף חדש, וכל העבר יימחק – מה מונע את בני האדם לחיות את ההווה במסלול של חטא, מתוך תכנון של 'אחטא – ואשוב', ומתוך ידיעה שה' הוא 'ארך אפיים וניחם על הרעה'?"</p> <p>מסתבר אפוא, כי הדרך הראויה להנהיג את העולם היא לדעת יונה מידת הדין ולא מידת הרחמים. הוא ידע עוד בארץ ישראל כי ה' שולח אותנו להזהיר את נינוה החטאה, וכי הם ייבהלו ויחזרו בתשובה. או אז יקבל ה' את תשובתם, ויחזור בו מהענשתם על חטאיכם. מהלך זה אינו צודק בעיני יונה. זו אינה הדרך הראויה לניהול העולם, להשקפתו.</p>
<p>נראה כי הויכוח שבין יונה לאלוהים עשוי לזמן דיון פורה ומשמעותי בכיתה – האם נכון ללכת תמיד לפי מידת הדין? האם נכון ללכת תמיד לפי מידת הרחמים? מהם הרווחים בכל דרך? מהם המחירים בכל דרך? האם נכון שתלמידים בכיתה ישאו בעונש? האם צריך תמיד לוותר להם? האם נכון שתמיד ייענשו במלוא חומרת הדין?</p>	<p>האם יונה טועה חד משמעית?</p> <p>נראה כי לא ניתן לפטור את הוויכוח בין יונה לאלוהים כאילו ברור שהאל צודק ויונה ה Trouble Maker טועה. אם בפרק ג' תהינו עד כמה כנה תשובתם של אנשי נינוה; אם אין תשובתם שלמה, כי אז ליונה טיעון חזק. יונה סבור, שלאור התשובה החפוזה של אנשי נינוה, שנעשתה תחת איום, תשוב נינוה בהדרגה לחטוא. בוודאי לאחר שסר האיום בהפיכתה. הוא חושב שאין זה נכון להימנע מענישת אנשי נינוה.</p> <p>נשים לב שגם ה' לא טוען לתשובה כנה וגמורה של נינוה. בהמשך הפרק כשמנסה ה' להסביר ליונה מדוע עליו לחוס על אנשי נינוה, הוא אומר במשפט החותם את הספר: וְאֲנִי לֹא אָחוּס, עַל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה-- אֲשֶׁר יִשְׁ-בָהּ הַרְבֵּה מְשֻׁתִּים-עֹשְׂרֵה רַבּוֹ אָדָם, אֲשֶׁר לֹא-יָדַע בֵּין-יָמֵינוּ לְשִׂמְאֵלוֹ, וּבִהְמָהּ, רַבָּה. אֱלוֹהִים אֵינְנוּ מְבִיא כְּנִימוֹק שֶׁתְּשׁוּבַת אֲנָשֵׁי נִינְוָה שְׁלֵמָה וְכִי אֵין הֵם חֹטְאִים עוֹד. הוֹיכּוּחַ הוּא, אִפּוּא, אוֹתֵנְטִי מִשְׁמַעוֹתֵי, קִיּוּמִי; וַיֵּשׁ לוֹ פָּנִים לְכֹאן וּלְכֹאן.</p>
<p>כמו הפעלים המנחים בפרק א' – י.ר.א ו י.ר.ד "נבחש שוב בחומר" ונדגים מדרכיו של הסיפור המקראי. פעמים מילים וביטויים</p>	<p>הכדור במגרש של אלוהים – כיצד יגיב?</p> <p>בפרק א' כשברח יונה מהשליחות, הוא שיתף פעולה עם המלחים ואף הציע כי יטילוהו לים. כאילו אמר לאלוהים – הכדור במגרש שלך, שחק. גם עתה</p>

חוזרים בכתוב מכוונים אותנו לפיענוח הצפון בו. במקרה של "וימן" להדגשת עמידתו של יונה מול אלוהים, בעוד שכוחות הטבע מציינים לו ללא עוררין.
ל"היטב חרה לך" תפקיד חשוב מאין כמותו. וראו להלן.

עושה יונה תרגיל דומה. לנאומו הארוך מגיב אלוהים במילים: **וַיֹּאמֶר ה', הֲהֵיטֵב חָרָה לְךָ (פס' 4).** האם אלוהים מסובב את הסכין? מה משמעות השאלה – 'האם אתה כועס טוב טוב?' ואולי יש לפרש את השאלה – 'האם טוב אתה עושה, יונה, שאתה כל כך כועס?'
בין כך ובין כך, יונה כהרגלו בפרק א' עושה. יוצא מן העיר ויושב ממזרח לה לראות מה יקרה. האם תיחרב? ואם לא – האם יוכח כי אנשי נינווה אכן לא שבו תשובה כנה והם יחזרו לחטוא?
כדי לעמוד על התשובה של אלוהים ולהבין כיצד ינסה להעביר ליונה מסר משמעותי בתגובתו, חשוב שנעקוב אחר ביטויים מנחים בסיפור.
אחד מהם הוא החזרה הכפולה על **הֵיטֵב חָרָה לְךָ** בפס' 4 ובפס' 9.
חזרה מרובעת בסיפור יונה קיימת במילה **וַיִּמָּן** המופיעה שלוש פעמים בפרקנו (פס' 6 – 7) ולהזכירנו כי ראשון הממונים ע"י ה' היה הדג בפרק ב' (פס' 1): **וַיִּמָּן ה' דָּג גְּדוֹל, לְבַלְעַ אֶת-יוֹנָה.** אלוהים ממנה אפוא דג, קיקיון, תולעת ורוח קדים חרישית. כל אלה כוחות טבע שאלוהים מגייס לשירותו. כל אלה כדי להראות כי כוחות הטבע נשמעים לאלוהים ללא פקפוק, בעוד יונה בורח ומתווכח.

הֵיטֵב חָרָה לְךָ - דרך חווייתית להבהיר ליונה את עמדת אלוהים.
על שאלתנו הראשונה של אלוהים **הֵיטֵב חָרָה לְךָ** יונה משיב כדרכו – במעשה. הוא יוצא מן העיר, בונה לעצמו סוכה וממתין לראות מה יקרה בעיר.
ה' ממנה גם קיקיון שיסייע להצל על יונה במדבר שמקדם לעיר. יונה שמח על הקיקיון, אך אינו יודע שבלילה מינה ה' תולעת שהכתה את הקיקיון שיבש. ככל הנראה יבשה הסוכה, או שבעת הזריחה, בזווית מאד חדה של השמש, הסוכה לא הספיקה להצל על יונה, והוא סובל עתה מהשמש והיובש, גם בעזרתו של מינוי אלוהי נוסף – רוח קדים חרישית.
הסיטואציה של החום הקשה ללא צל מספק, ואובדן הצל הנעים שמינה עבורו אלוהים, גורמים ליונה לדבר. ממש כמו שבבטן הדג הוא פתח את פיו לראשונה בסיפור - **וַתֵּן הַשָּׁמֶשׁ עַל-רֹאשׁ יוֹנָה, וַיִּתְעַלֵּף; וַיִּשְׂאֵל אֶת-נַפְשׁוֹ לָמוֹת וַיֹּאמֶר, טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי.** כל כך חם וקשה ליונה שהוא מבקש למות.
עתה מגיעה שאלתנו השנייה של אלוהים **הֵיטֵב חָרָה לְךָ**, ועליה יונה משיב: **הֵיטֵב חָרָה-לִי עַד-מָוֶת.** זו הנקודה שאליה רצה אלוהים להגיע. זה המקום שבו הוא רוצה להעמיד את יונה כדי לשים בפניו מראה.

מה ביקש אלוהים למסור ליונה באור השמש המכה וללא צל?
אלוהים מבקש להראות ליונה באופן בהיר, כי אין הוא יכול להתווכח עימו על דרך ההנהגה את העולם. אין הוא יכול לראות עצמו בר פלוגתא של

אלוהים בוויכוח כל כך מכריע וקובע גורלות של חיים ומוות.
 מדוע לא? איך מעביר אלוהים מסר זה? יונה מבקש פעמיים למות. אלוהים מסב את תשומת ליבו של יונה כמו גם את תשומת לב הקוראים לסיבת רצונו למות – חורה לו עד מות.
 זה המקום לשים לב למילה חוזרת נוספת –
וַיִּרַע אֶל-יוֹנָה, רָעָה גְדוֹלָה; וַיַּחַר, לוֹ (ד' 1)
וַיִּמְן ה' אֱלֹהִים קִיקִיּוֹן וַיַּעַל מַעַל לְיוֹנָה, לְהִיּוֹת צֶלַע-רֹאשׁוֹ, לְהַצִּיל לוֹ, מִרְעָתוֹ (ד' 6).
 הרעה הראשונה היא רעה מנקודת מבטו של יונה על כך ש - **וַיִּרַא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי-שָׁבוּ מִדֶּרֶךְ הָרָעָה; וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹהִים, עַל-הָרָעָה** אֲשֶׁר-דָּבַר לַעֲשׂוֹת-לָהֶם--וְלֹא עָשָׂה. רע ליונה כי אלוהים ניחם על הרעה שביקש לעשות לאנשי נינוה ששבו מדרכם הרעה.
 הרעה השנייה היא משום שיונה סובל פיזית. השמש המכה ורוח הקדים החרישית והאובדן הפתאומי של הקיקיון (שגם הופיע בפתאומיות), מקשים על יונה ומרעים את מצבו.
 האמנם יכול יונה המוגבל כל כך בצרכיו, להתווכח עם אלוהים על גורלם של אלפי בני אדם? האם מי שמוכן למות בגלל דרכי הנהגת העולם שלא נראות לו, כמו שהוא מוכן למות כי חס לו, יכול לראות נכוחה את פני הדברים? האם השקפתו שאנשי נינוה ראויים לרעה שאלוהים תכנן עבורם יכולה להיות מונעת מהשקפת עולם אובייקטיבית?

נלמד את התלמידים את המילה "אגוצנטריות" המורכבת מ"אגו" מילה יוונית שמשמעותה – 'אני' וצנטר – 'מרכז'. אדם אגוצנטרי הוא אדם שרואה עצמו במרכז.
 מובן שכולנו רואים עצמנו במרכז, אנחנו רואים את העולם מתוך עצמנו, אולם יש טווח של יכולות ראייה של אנשים – מחוסר יכולת לראות את העולם אלא דרך עיני המתבונן ועד לאנשים היכולים להעמיד עצמם במקומו של הזולת ולהבין דברים דרך נקודות מבטו, להבין את צרכיו ואת מניעו.
 ככל שאדם יכול לראות מעבר לעצמו – עולמו מתעשר.

האם יונה מונע מאגוצנטריות? אני אני ושוב אני
 לצערנו, ניאלץ להשיב בחיוב על שאלה זו. יש ביונה היבט אגוצנטרי מובהק. את האגוצנטריות של יונה יכולה אוזן רגישה ללמוד מתוך קשב לדברי יונה:¹
הֲלוֹא-זֶה דְבָרִי (אני משמיע את דברי כנגד דבר ה').
עַד-הַיּוֹתִי עַל-אֲדָמָתִי
עַל-כֵּן קִדַּמְתִּי, לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה
כִּי יִדְעָתִי ...
קַח-נָא אֶת-נַפְשִׁי מִמְּנִי:
כִּי טוֹב מוֹתִי, מִחַיִּי

האם יונה מונע מאגוצנטריות? יונה מתעלם ממידת הרחמים שננקטה כלפיו
 נשים לב כי יונה עצמו זכה פעמיים למידת הרחמים של אלוהים, בניגוד

¹ ענין זה למדתי מידידתי יעל רשלבך שעברה על המאמר ואני מודה לה על הערותיה.
 4

להשקפת עולמו. אך אין הוא מעלה על דעתו להתווכח על כך. ספק אם הוא בכלל מודע לכך. פעם אחת כאשר הפר את הוראתו של אלוהים, ולאחר סבלו בבטן הדג התפלל אל האל שהושיע אותו והוציאו מבטן הדג. האם על פי מידת הדין לא היה ראוי להעניש את הנביא המורד בחומרה? אולי מוות הוא דינו של מי שממרה את פי ה'?

המרד נגד אלהים נמשך גם בפרק ד' בעזרת הכוון המנוגד ובעזרת הפועל "ראה":

כך בפס' 5 וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן-הָעֵיר - אנו מצפים שיונה יחזור לביתו שהרי סיים את שליחותו. אבל הוא הולך ויושב מזרחית לנינווה. הוא היה צריך לחזור לארץ – מערבה, אבל יונה יושב מקדם- מזרחה לעיר - שוב הולך בכוון ההפוך. כמו בפרק א' כשיונה ברח מה' מערבה.

יונה לא מקבל את חזרתם בתשובה של אנשי נינווה, והוא רוצה להוכיח לה' שאין סיבה לסלוח להם. הוא מחכה עד אֶשֶׁר יֵרָאֶה, מִה-יִהְיֶה בְּעֵיר מחכה שיחטאו ובכך יוכיח את צדקתו כלפי ה'.. הראייה של יונה היא בניגוד לראיית ה' בפרק ג' 10 וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי-שָׁבוּ מִדְרָכָם הָרָעָה; וַיִּנְחַם הָאֱלֹהִים.²

פעם שנייה הצמיח אלוהים קיקיון בעבור יונה שהצל עליו והוא שמח בו שמחה גדולה. הקיקיון לא "הגיע" ליונה, הוא לא זכה בו בשל איזה מעשה כלשהוא. היתה זו מידת החסד האלוהית שנתנה לו נינוחות זו, גם אם זמנית. יונה זוכר היטב להתלונן על אובדן הקיקיון אבל על עצם הופעתו אין הוא מודה או רואה בה ביטוי של חסד.

האם יונה מונע מאגוצנטריות? האם יונה סירב לשליחות רק מטעמים אידיאולוגיים?

מן המסופר בפרק ד' ברור כי המניע של יונה הוא התנגדותו לסליחת האל כתגובה לחזרתם בתשובה של אנשי נינווה. יונה צפה את תגובת אנשי נינווה ואת החזרה בו מכוונתו של אלוהים (הלוא-זה דְּבָרֵי עַד-הַיּוֹתֵי עַל-אֲדָמְתִי--עַל-כֵּן קִדְמְתִי, לְבָרַח תִּרְשִׁישָׁה).

אולם פרשנים הציעו כי מאחורי האמירה המפורשת של יונה מסתתרים מניעים נוספים.

למשל מדרש של חז"ל על ספר שמות – המכילתא – מפרש כי המניע של יונה ולפיו לא רצה יונה ללכת לעיר האשורית נינווה והיה מעוניין כי היא לא תינצל. אותה אשור היתה צפויה לשעבד את ישראל ולבסוף אף החריבה את ממלכת ישראל ובירתה שומרון.

ניתן לומר כי מניע זה איננו אגוצנטרי. זהו מניע לאומי בעוד אלוהים שלח את יונה למשימה אוניברסלית.

על פי מדרש אגדה של חז"ל, "פרקי דרבי אליעזר", יונה חשש שינבא על

חשוב להכיר לתלמידים את הפרשנות הקדומה לתנ"ך ובהם את מדרשי חז"ל, במקרה זה דרך [פרקי דרבי אליעזר](#) והמכילתא..

² ראה הערה 1.

<p>התובנה שלפעמים כישלון הוא הצלחה ראוי להתעכבות ולדיון. הוא מזמן עיסוק גם במקרים כאלה מחיינו היום.</p>	<p>ניווה כי היא תיהפך. הוא חשש שבעקבות נבואתו אנשי ניווה אכן יחזרו בתשובה, ה' יתחרט וניווה לא תיהפך. כך יוצא שנבואת יונה לא נתגשם. אם נבואה לא מתגשמת, הנביא שאמרה - על פי מחשבה זו - הוא נביא שקר. יונה לא הבין כי הרעיון הבסיסי של הנבואה הוא שהנביא ייכשל. אם הנביא מאיים בעונש ובעקבות דבריו נוצר תהליך של חזרה בתשובה ובסופו של דבר העונש לא מתקיים – זוהי הצלחת הנביא ולא כישלונו. אולם על פי מדרש זה, יונה חשש לשמו הטוב ואולי אף לחייו אם ייתפס כנביא שקר.</p>
<p>ראוי ללמד מהי "שאלה ריטורית" ומה תפקידה.</p>	<p>המילה האחרונה – של אלוהים</p> <p>יונה לא חס על הקיקיון הוא חס על עצמו. ובמשפט החותם את הספר מעמיד אותו אלוהים על כך במרומז. ראוי לשים לב לכך שזהו הספר היחיד בתנ"ך המסתיים בסימן שאלה. משפט זה הוא כמובן שאלה ריטורית, אולם דא עקא, דווקא סיום בשאלה הוא עוצמתי וחודר, כי הוא מותיר את הקורא להמשיך לחשוב על הדברים.</p> <p>למעשה הוא אומר אלוהים ליונה: איך אתה יכול לחשוב שעמדותיך יכולות לקבוע גורלות של אנשים. אתה יכול לחוס על קיקיון, אבל תתנגד לכך שאחוס על עיר גדולה כמו ניווה?</p> <p>וכדברי איש ספרות המקרא שלמה דב גויטיין :</p> <p>שני טעמים ניתנו בפרק ד' לרחמי האל על ניווה: היא עיר גדולה, האל עמל בה הרבה וגידלה ואינו רוצה להשחית את מעשי ידיו. ויש בה "אדם אשר לא ידע בין מינו לשמאלו" כלומר תינוקות שלא חטאו ובהמה רבה. בסוף פרק ג' היה כתוב: "וירא האלוהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם אלוהים". אבל כאן במעשה הקיקיון לא ניתן הטעם הזה. כאן למד יונה שהיחס בין התשובה של האדם ובין רחמי האל אינו כל כך פשוט, אלא נבצר ונשגב מהבנת האדם.</p> <p>ועל יסוד פירוש זה אפשר גם להבין ביתר בירור את התנהגותו המוזרה של הנביא. כל זמן שהיה צריך לחשוב שחרטת אלוהים באה עקב תשובת אנשי ניווה בלבד, יכול היה לטעון כל מיני טענות, למשל שתשובת בני אדם היא בת חלוף ואין לסמוך עליה, ... עכשיו שלימדו אותו מן השמים שרחמי ה' אינם תלויים דווקא במעשי בני האדם, אין לו לנביא אלא - להאלם דומיה.</p>
<p>תרגיל זה מציע לתלמידים להציג פירוש משלהם המתייחס להבנתם את יונה. האם קלט את המסר? האם נותר בהשקפותיו? האם שינה את תפיסת עולמו? באיזו דרך יונה מוערך יותר על ידינו?</p>	<p>ואם היה יונה עונה מה היה אומר לדעתכם?</p> <p>מוצע לספר עתה סיפור שגוי בכיתה. כדאי לתקן את השגיאה רק לאחר התרגיל המוצג בעקבותיו. אמנם המידע בבסיסו שגוי אולם הוא מאפשר להביא לתלמידים את הסיפור המרתק של קומראן.</p> <p>וזוהו הסיפור :</p> <p>במערת קומראן שבהן נמצאו באופן מסתורי ומדהים טקסטים מקראיים עתיקים שנשתמרו מעל אלפיים שנה במערות ליד ים המלח נמצא גם סיפור יונה.</p> <p>עד כאן המידע נכון. ועתה בא החלק השגוי :</p>

בטקסט של יונה שהתגלה בקומראן נמצאו בסיום הספר עוד ארבע מילים ברורות וכשמונה עד עשר מילים שאינן ברורות ולא ניתן להבין מה נכתב בהן. המילים הברורות הן :
וַיֹּאמֶר יוֹנָה אֶקְהָה ה' ... ועתה יש מקום לכשמונה עד עשר מילים, אולם הן בלתי קריאות.
מה הייתם חושבים שיונה אמר?

ביבליוגרפיה

איזנברג יהודה, שלוש בריחותיו של יונה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach/iyunim/neviim/treyasar/yona/shalosh.htm>

גויטיין שלמה דב, ספר יונה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach/iyunim/neviim/treyasar/yona/%d7%a1%d7%a4%d7%a8-%d7%99%d7%95%d7%a0%d7%94.htm>

סימון אוריאל, ספר יונה (הרצאה מצולמת)

<http://mvofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=20948d3d-3c1f-4f7f-81e1-40c6fcb6ec7b&lang=HEB>

פרנקל לאה, ורחמיו על כל מעשיו למשמעותו של ספר יונה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach/iyunim/neviim/treyasar/yona/frenkel-rachamav-al-kol.htm>

ציפור משה, ספר יונה – "מדריך" לחזרה בתשובה?

http://mikrarevivim.blogspot.co.il/2010/09/blog-post_08.html

צמודי יוסף, הקיקיון של יונה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach/iyunim/neviim/treyasar/yona/zmudi-hakikayon.htm>